

ЖИТОМИРЩИНА В ПОВОЄННИЙ ГОЛОДОВИЙ ПЕРІОД 1946-1947 РР.

Голод 1946–1947 рр. історики називають "третім радянським", який, на думку сучасних дослідників, "за кількістю жертв значно поступається своєму попереднику – голоду-геноциду 1932–1933 рр., але посідає першість за територією ураження" [10, с. 136].

Тема повоєнного голоду в Україні тривалий час не була предметом наукових досліджень. Перша згадка про нього з'явилася лише в 1988 р. [9, с. 182]. Одними із перших її почали вивчати такі науковці, як: І. Волков, В. Зима, В. Даниленко, О. Веселова та інші, аналізуючи у своїх працях становище українського колгоспного селянства в перші повоєнні роки; хлібозаготівельні кампанії та наслідки аграрної політики радянської влади; репресивні дії владних органів щодо населення; причини, поширення та наслідки голоду 1946-1947 рр. в Україні тощо.

Житомирщина в повоєнний період стала регіоном, який ця трагедія теж безпосередньо зачепила. Однак досі немає спеціальних праць, у яких розкривалося б тогочасне соціально-економічне становище області. Тому **завдання нашої роботи** – висвітлити особливості реалізації соціально-економічної політики більшовицької влади на Житомирщині в 1946–1947 рр. та її наслідки для місцевого населення.

Більшість учених основною причиною голоду вважають "податкову й репресивну хлібозаготівельну політику державної партії, до якої додаються наслідки війни та посуха першого повоєнного року" [5, с. 3]. Відтак, багато науковців та дослідників вважають цей голод штучно організованим владою та свідомим геноцидом українського народу.

З усього комплексу причин виникнення й поширення третього голоду в радянській державі виділяється одна, цілком реальна – центральна командно-примусова репресивна партійно-державна політика хлібозаготівель. Вище партійно-державне керівництво змушувало українське село фінансувати процес відбудови промисловості. За планами радянського уряду, селянство повинно було сплачувати державі не лише податки, а й переплачувати за промислові товари. Заготівлі хліба проводилися методом продрозкладки, що застосовувалась як форма примусового вилучення в селян продовольчих ресурсів у часи "воєнного комунізму" [8, с. 25].

Крім того, згідно із законом "Про сільськогосподарський податок" від 1939 р., оподатковувалися кожна тварина, кожне плодове дерево. "У 1946 р. кожен селянський двір мав здати державі по 40 кг м'яса, 200 літрів молока (і це в той час, коли 43% колгоспників не мали корів), по 90 штук яєць, заплатити 5 – 10 руб. за кожне плодове дерево на присадибній ділянці" [6, с. 46].

Гортаючи сторінки газет 1946–1947 рр., не знаходимо навіть натяку на голод, що лютував в українських селах. Хіба що опосередковано можна здогадатися, що колгоспники, яких влада звинувачує у свідомому порушенні трудової дисципліни, насправді не мали сил виходити на поле до роботи. На підтвердження сказаного наведемо уривок статті з газети "Голос колгоспника" органу Баранівського РК КП(б)У та райради депутатів трудящих Житомирської області під назвою "Втрачають хліб". Автор І. Миронюк повідомляє, що "великі втрати врожаю допускають в артілі імені Щорса. Тут досі скошено 42 га пашні й

жодного гектара не зв'язано. Хліб осипається, проте на поле виходить щодня не більше 30 косарів. У колгоспі низька трудова дисципліна. Роботу починають пізно, закінчують рано. Голова колгоспу Танський потурає ледарям" [1]. Причину такого стану роботи автор статті вбачає в поганій трудовій дисципліні, низькій продуктивності праці та грубому порушенні вимог партії та уряду.

Колгоспам, колгоспникам та одноосібним селянським господарствам заборонявся продаж та обмін зерна, борошна та печеного хліба до виконання ними плану здачі хліба державі з урожаю 1947 р. За порушення таких вимог до судової відповідальності притягалися голови колгоспів та інші службові особи. На колгоспників та одноосібників, винних у незаконній торгівлі хлібом, "на перший раз накладали штраф розміром 300 крб., а при повторному порушенні притягали до судової відповідальності. Незаконно продані продукти відбирали й передавали органам Міністерства заготівель СРСР" [4, арк. 68].

В умовах посилення економічного тиску на колгоспне село рівень відповідальності голів колгоспів та районного керівництва за обсяги та терміни виконання плану хлібоздачі чимраз більше зростав. Керівники колгоспів змушені були виконувати вказівки партійного керівництва району, тому вишуковували різноманітні форми впливу на колгоспників із тим, аби примусити їх виконати план поставок. Однак селяни фізично не могли забезпечити виконання всіх обсягів покладених на них обов'язків. Наприклад, у Довбишському районі Житомирської області в 1946 р. "з числа працездатних по 48 колгоспах району 5617 колгоспників не виробило встановленого мінімуму трудоднів – 1314 колгоспників, або 23% від їх загальної кількості" [3, арк. 113].

Наростання спротиву населення хлібозаготівельній політиці держави призводило до посилення репресій проти голів колгоспів і колгоспників. Часто відбувалися показові суди над так званими "розкрадачами колгоспного добра". Так, у липні 1947 р. "Баранівський райсуд розглянув справу громадянина Баранівки Скрипника Олексія, 1930 р. н. Слідством було встановлено, що він 26 червня здійснив крадіжку в колгоспі імені Шевченка. Він вирвав 40 коренів колгоспної картоплі, з якої вибрав 8,2 кг клубнів. Але був затриманий польовим сторожем. За крадіжку колгоспної власності Скрипника Олексія засуджено на 7 років позбавлення волі" (виділення наше – автор) [2].

Незважаючи на досить відчутні вияви голоду в перший повоєнний рік, підготовка до весняної сівби 1947 р. здійснювалася в рамках директив більшовицької партії. Задача посівного матеріалу колгоспами та колгоспниками тривала згідно із затвердженим планом заготівлі картоплі й зерна. Однак у голодні 1946–1947 рр. ці плани не виконувалися. Місцеве партійно-радянське керівництво вперто не бажало бачити справжніх причин такої ситуації, звинувачуючи селян у саботажі та приховуванні врожаю.

Після весняно-літньої посухи та осіннього неврожаю 1946 р., складне становище виникло взимку 1946–1947 рр. у містах і селах України. Унаслідок недоїдання серед населення поширювалася дистрофія. До літа 1947 р., за неповними даними, в Україні було зареєстровано понад 1 млн. хворих на дистрофію, поширювався тиф, кількаразово зросла дитяча смертність (особливо дітей віком до одного року) [7, с. 62].

Отже, реалізація соціально-економічної політики більшовицької влади на Житомирщині в 1946–1947 рр. була дуже страшною й несла загрозу життю та здоров'ю місцевого населення.

Література:

1. *Голос колгоспника. – 1946. – 18 липня. – № 63.*

2. *Голос колгоспника*. – 1947. – 19 липня. – № 58.
3. *Держархів Житомирської області (далі – ДАЖО)* – ф. 1024, оп. 3, спр. 12. – 248 арк.
4. *ДАЖО* – ф. 2046, оп. 2, спр. 28. – 195 арк.
5. *Веселова О. М. Голодомори в Україні 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947: злочини проти народу / О. М. Веселова, В. І. Марочко, О. М. Мовчан: 2-е вид; допов. – К.; Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коць, 2000. – 274 с. – Бібліогр.: с. 257–270.*
6. *Волков И. М. Засуха, голод 1946–1947 гг. Колхозная деревня в первый послевоенный год / И. М. Волков // История СССР. – 1991. – № 4. – С. 134–141.*
7. *Голод 1946–1947 рр.: ретроспективний погляд істориків (з приводу 60-річчя трагедії): матеріали «Круглого столу» (Київ, Інститут історії України НАН України, 22 березня 2007 р., вип. 13) [зб. ст. / упоряд.: В. П. Швидкий, наук. ред. О. М. Веселової та В. П. Швидкого] // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. – К.: Інститут історії України НАН України, 2008. – С. 57–64.*
8. *Зима В. Ф. голод в СССР 1946-1947 годов: происхождение и последствия / В. Ф. Зима. – М., 1996. – 266 с.*
9. *История советского крестьянства. – М., 1988. – Т. 4. – 435 с.*
10. *Українська Голгофа, 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947: спогади очевидців, архівні документи та роздуми сучасника про три радянські голодомори: [текст / авт.-упоряд.: М. Єременко]. – Чернігівка: [б. в.], 2008. – 153 с.*